

Р. О. Винничук, Т. В. Склярчук
Національний університет “Львівська політехніка”

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІТ-РИНКУ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ

© Винничук Р. О., Склярчук Т. В., 2015

Обґрунтовано важливість сфери інформаційних технологій для економіки України в контексті світових інтеграційних процесів. Досліджено тенденції, які спостерігаються на ринку ІТ впродовж останніх років. Доведено стрімкий динамічний розвиток досліджуваної галузі, проаналізовано основні економічні показники. Проаналізовано рівень та стан галузі інформаційних технологій України на фоні інших країн – гравців ІТ-ринку. Встановлено основні перешкоди з боку держави та запропоновано способи їх усунення.

Ключові слова: інформаційні технології, ринок, інформатизація, комп’ютеризація, інформаційні послуги.

SPECIFICS OF UKRAINE IT-MARKET: CHARACTER AND TRENDS

© Vynnychuk R., Sklyaruk T., 2015

In the article the importance of the sphere of information technologies for the economy of Ukraine in the context of world integration processes was grounded. The author examined the trends observed on the IT market in recent years and proved rapid dynamic development of the study area, and analyzed basic economic indicators. In the article the level and condition of information technologies in Ukraine compared to other countries - the IT market players were analyzed, the main obstacles by the state were established and the solutions to address them were offered.

Key words: information technology, market, information, computerization, information services.

Постановка проблеми. У сучасному світі розвиток інформаційних технологій набирає усе більших обертів. ІТ-сфера тісно та динамічно інтегрується у всі галузі світової економіки, безпосередньо впливаючи на загальне зростання економічних та соціальних показників підприємств і організацій. Розуміння важливості інформаційних технологій для формування стійких конкурентних позицій організацій, розвитку усіх напрямів діяльності, покращення якості товарів та послуг тощо, призводить до стійкого попиту на ці технології. У такий спосіб відбувається взаємний вплив ІТ-сфери та інших економічних галузей у зовнішньому середовищі та транснаціональному масштабі. Для України ІТ-сфера має особливо важливе значення, адже на фоні загальної економічної та політичної кризи, вона здатна згладити ці явища за допомогою стрімкого

розвитку, а також забезпечення функціонування багатьох суміжних галузей. За даними міжнародних організацій, Україна у 2014 р. займала четверте місце у світі за кількістю сертифікованих ІТ-спеціалістів (після США, Індії, Росії), а також входила до основних тридцяти місць розташування для передавання замовлень на розроблення програмного забезпечення. Крім того, у 2014 р. Україна посіла 41-ше місце в міжнародному рейтингу компанії А. Т. Kearney найпривабливіших країн у сфері аутсорсингу (вибірка охоплює 51 державу). Це, своєю чергою, свідчить про значний потенціал зростання для галузі. Головні переваги ІТ-сфери полягають у тому, що для збільшення обсягів виробництва не потрібні значні інвестиції в основні засоби, оскільки головний актив тут – людський фактор, а також грамотно побудована маркетингова стратегія.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями функціонування сфери інформаційних технологій та її впливу на економіку України займаються такі вітчизняні вчені, як О. С. Бабанін, С. В. Войтко, А. О. Маслов, С. О. Пиріг, І. О. Седікова, Л. І. Федулова, М. П. Чайковська, А. А. Чухно та інші. Проте систематичних досліджень, які стосуються важливості ІТ-сфери та її перспектив розвитку в Україні, на нашу думку, недостатньо.

Цілі статті. Основними цілями статті є дослідження тенденцій розвитку українського ринку інформаційних технологій, встановлення основних проблем та перешкод для швидкої інформатизації українського суспільства, а також виявлення перспектив та основних напрямів руху вітчизняної ІТ-сфери та можливості її інтеграції на світовому ринку.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняний ринок інформаційних технологій перебуває на стадії активного становлення. Зокрема збільшується ринок комп'ютеризації підприємств, розширюється мережа доступу до Інтернет, зафіксовано відчутне збільшення експорту української програмної продукції та технологічних послуг [1]. Під інформаційними технологіями розуміють систему методів і способів збирання, накопичення, зберігання, пошуку та оброблення інформації на основі використання засобів обчислювальної техніки [3]. Можна відзначити такі характеристики українського ІТ-ринку: зростання професіоналізму серед ІТ-фахівців та компаній-замовників, що сприяє грамотнішому вибору технологій виконання бізнес-завдань із урахуванням майбутнього розвитку; зростаючий інтерес організацій та підприємств до бізнес-рішень для підвищення ефективності роботи; усвідомлення необхідності автоматизації процесу управління інформацією та збереженням даних з метою отримання конкурентних переваг; необхідність відповідності до законодавчих вимог; прагнення до збільшення прозорості бізнесу та інвестиційної привабливості [6]. Як свідчить статистика, ринок ІТ-галузі в світі за останні кілька років зростає в середньому на 10 % на рік. Навіть у 2008 р., під час гострої фази глобальної фінансової кризи, аналітики Gartner не тільки назвали Україну однією з топ-30 країн для ІТ аутсорсингу, а також долучили її до трійки найбільш економічно привабливих країн у регіоні ЕМЕА. Варто зауважити, що з 13 країн регіону ЕМЕА, які досягли топ-30, усі, за винятком Марокко та України, продемонстрували падіння обсягів експорту ІТ. Роком раніше в рейтинг 2008 Top Ten ITO Offshore: Eastern/Central Europe від дослідницького агентства The Black Book of Outsourcing увійшло дві українські компанії та ще п'ять компаній з великими центрами розробки в Україні. Отже, загалом Україна була представлена сьомою з десяти лідерів ринку Центральної та Східної Європи. П'ять із них входять до Асоціації "ІТ України". Крім того, Україна отримала звання ITO Destination of the Year 2011 від Outsourcing Center – провідного галузевого веб-ресурсу, який об'єднує фахівців з аутсорсингу, поширює кращі практики, та є засновником премії Outsourcing Excellence Awards. Відповідно у 2011 р., помітний стрибок галузі стався в самій Україні (зокрема, у 2009–2011 рр. відбулося подвоєння обсягів

експорту програмної продукції України, 70 % якої спрямовано на американський ринок [1]) – Асоціація “ІТ України” успішно лобювала законопроект на підтримку ІТ компаній, що було прийнято як закон “Про державну підтримку розвитку індустрії програмного забезпечення” в 2012 р. Інформація від Світового банку за 2011 р. підтверджує справедливість високої оцінки аналітиків. Експорт ІТ досягнув 1275 млн. доларів, що відповідає 35 % річному зростанню. За індексом технологічної готовності у 2010–2011 рр. Україна займала 83 місце, мережевої готовності – 90 місце, електронної готовності – 64 місце, а за показником телекомунікаційної інфраструктури – 73 місце [4]. Україна посідає 11 місце у світі за тарифами на фіксований широкосмуговий доступ до Інтернет і 16 місце за місячними тарифами телефонного зв’язку для бізнес-користувачів – двома чинниками, які безпосередньо впливають на ІТ бізнес. За прогнозами міжнародних аналітичних агентств, високі темпи зростання ринку збережуться і протягом наступних п’яти років і становитимуть в середньому 9 % на рік. Так, за 10 років – з 2003 р. по 2012 р. – за оцінками експертів, обсяг фінансових надходжень з продажу програмного продукту збільшився у 10 разів: з 130 млн дол. США до 1 млрд 200 млн дол. США. І якщо у 2013 р. частка ІТ-ринку у ВВП України становить 0,5–0,8 %, а експорт комп’ютерних та інформаційних послуг становив на 39 % більше ніж у 2012 р. з часткою у загальному обсязі українського експорту 9,9 % [2], то до 2015 р. очікується, що його частка становитиме 2,5–3,0 %. Але ІТ-галузь в Україні розвивається нерівномірно. Наприклад, за розвитком Інтернету, Україна є серед лідерів, за комп’ютеризацією – в першій двадцятці. У сфері ж програмного забезпечення Україна ще багато в чому поступається зарубіжним досягненням. Так, в Україні ще слабо автоматизовані платіжні системи. Впровадження програмного забезпечення – це прямий шлях до прозорого проведення усіх фінансових операцій. Проте є й сфери, автоматизація яких, за останні рік-два, відбувалася доволі активно. Наприклад, нормою стали електронні продажі квитків. Набирає обертів і тенденція переведення програмного забезпечення в Інтернет. Компанії віддають третім особам на зберігання свої бази даних, натомість отримуючи можливість доступу до них через Інтернет. Хоча разом зі зручністю компанії отримують і ризик – їхня інформація стає доступною для інших зацікавлених осіб. Отже, розвиток інформаційних технологій не тільки обіцяє зростання ВВП країн, де галузь активно розвивається, але і означає, що сучасному бізнесу належить навчитися жити в нових умовах цифрової прозорості. Найвищий рівень використання комп’ютерів у роботі зафіксовано на підприємствах банківської сфери та страхування (98,6 % у 2011 р., 99,6 % – у 2013 р.), найнижчий – у сфері готельно-ресторанного бізнесу (80,7 % у 2011 р., 82,1 – у 2013 р.) [1]. Питома вага підприємств, що мали доступ до глобальної мережі Інтернет у 2013 р. становила 95,1 % від загальної кількості підприємств, які використовували комп’ютери. Зокрема підприємства використовували доступ до Інтернет з такою метою: отримання банківських та фінансових послуг (87,7 %), отримання форм (81,6 %), отримання інформації (80,5 %), повернення заповнених форм (66,6 %), виконання адміністративних процедур (40,5 %), ведення домашніх сторінок та Web-сайтів (39,8 %) [3].

Основними критеріями інформаційного суспільства є: кількість і якість наявної в обігу інформації, ефективність її передавання та опрацювання, доступність інформації для кожного [3]. В Україні налічується 66,5 тис. суб’єктів господарювання різних форм власності, які здійснюють діяльність у сфері зв’язку та інформатизації. Про це йдеться у річному звіті Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері інформатизації та зв’язку. Водночас 280 тис. 400 осіб працюють у сфері зв’язку та інформатизації. Загалом працівники сфери ІКТ становлять 13 % від середньої кількості працівників сфери послуг, а 33 % працівників, зайнятих у сфері ІТ України, задіяні у створенні, продажі та обслуговуванні програмних продуктів, призначених і для замовників закордоном, і для корпоративних користувачів всередині країни. Цьому сприяють значні

конкурентні переваги українських ІТ-фахівців, зокрема: ціновий фактор (заробітну платню українських програмістів можна зіставити з доходами індійських та у співвідношенні до американської становить 1:7, при цьому розцінки на послуги розробників із Східної Європи навпаки наближаються до загальноєвропейських); широкий спектр технологічних компетенцій, що дає змогу гнучко реалізовувати ІТ-проекти підвищеної складності (на порядок вищі, ніж китайські); виконавці мають новинки та базу реалізації складних наукоємних проектів та забезпечують скорочений період виходу продукту на ринок, проявляючи гнучкість у використанні, розподілі та взаємозаміні ресурсів, а також мають культурну та географічну близькість до Європи [6].

Взагалі поширення інформаційних комп'ютерних технологій призводить до зрушень на вітчизняному ринку праці, які полягають в тому, що змінюється характер праці, зокрема зменшується частка фізичної праці завдяки механізації процесів; змінюється структура зайнятості, зокрема зростання зайнятості у сфері ІТ, у сфері послуг та збільшення частки спеціалістів з високим рівнем кваліфікації; зміна форм організації праці [4]. За даними IDC (International Data Corporation, США – аналітична та консалтингова компанія. Понад 1000 аналітиків IDC в 110 країнах вивчають технології, тенденції і можливості галузі на світовому, регіональному та місцевому рівнях), у 2013 р. ринок ІТ в Україні скоротився на 8 % – до 2,9 млрд дол. з 3,2 млрд дол. Основною причиною падіння стало скорочення ринків ІТ-обладнання на 11,3 % – до 2,3 млрд дол. За офіційною інформацією, протягом 2013 р. обсяг реалізованих послуг у сфері комп'ютерного програмування та інших послуг у сфері інформатизації становив 11,4 млрд грн, що на 17,5 % більше, ніж у 2012 р. Незважаючи на складну політичну ситуацію, січень 2014 р. також показав зростання обсягів ІТ-послуг. Протягом першого місяця року вони становили 842,7 млн грн, що на 42,3 % більше, ніж за аналогічний період 2013 р. На загал, у 2014 р. ринок програмного забезпечення зріс на 6 % і становив 300 млн дол., ринок ІТ-послуг збільшився на 5,8 % – до 308,8 млн дол. і ринок хмарних сервісів збільшився в 2,8 разу – до 5,8 млн дол. Щоб зміцнити довіру міжнародної спільноти, багато компаній починають підтверджувати їхню відповідність до найвищих міжнародних стандартів, будуючи свої процеси відповідно до ISO і галузевих стандартів, таких як Software CMMI. Із зростанням галузі та посиленням конкуренції, ще одним показником надійності постачальника стало проходження фінансового аудиту у авторитетного міжнародного аудитора. У рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business 2014 Україна піднялася на 28 позицій порівняно з 2013 р. – на 112-те місце. Про це йдеться у звіті експертів Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації (МФК). За даними видання, реформи в Україні зафіксовані в 8-ми сферах з 10-ти. Загалом Україна покращила свої показники за такими напрямками, як: реєстрація підприємств (на 3 пункти); отримання дозволів на будівництво (+145 пунктів); реєстрація власності (+61 пункт); кредитування (+11 пунктів); оподаткування (+4 пункти). Погіршення показників відбулося в таких сферах, як під'єднання до системи електропостачання (-2 пункти), захист інвесторів (-1 пункт) і вирішення неплатоспроможності (-5 пунктів). За критеріями “Міжнародна торгівля” та “Забезпечення виконання контрактів” експерти змін не зафіксували – 145-те і 48-ме місця відповідно. У звіті 2014 р. Україна піднялася на 13 позицій, зайнявши 83 місце. При цьому експерти Світового банку відзначили, що головною реформою, яка сприяла підвищенню рейтингу, є спрощення реєстрації бізнесу. Завдяки цьому, Україна увійшла до числа країн, які найбільше поліпшили свої результати в 2012–2014 рр. за напрямками, вимірюваними звітом “Doing Business”, що також, безсумнівно, є позитивним моментом і для українського ІТ-ринку.

До 2020 р. Україна має намір вийти в лідери в галузі ІТ-аутсорсингу. Новий проект, який передбачає створення 100 тис. робочих місць у цій сфері, запускає український уряд разом із представниками ІТ-компаній. Очікується отримання доходів більше ніж 10 млрд. доларів від експорту ІТ-послуг у США і ЄС, а також 1 млрд. доларів інвестицій у розширення і модернізацію

освітньої системи. У 2013 р. створений перший в Україні грантовий фонд у галузі інформаційних технологій – Global Technology Foundation, метою якого є підтримка ІТ-проектів у сфері державних послуг, зв'язку, медіа, освіти, охорони здоров'я, хмарних обчислень [5]. Серед пріоритетних напрямів розвитку та реформування сфери інформаційних технологій в Україні виділяють:

- ІТ-аутсорсинг, тобто переведення внутрішнього підрозділу чи підрозділів підприємства та пов'язаних з ним всіх активів в організацію-постачальника послуг, що пропонує надати певну послугу протягом визначеного періоду часу за встановленою ціною;
- науково-дослідні центри, які доцільно створювати на засадах державно-приватного партнерства; електронна комерція;
- стартапи, які, за оцінками аналітиків, формують важливий сектор ІТ-ринку;
- ІТ в державному секторі – модернізація системи автоматизації, починаючи від митного контролю та закінчуючи впровадженням електронного уряду, потребує значних інвестицій, однак є виправданою у перспективі;
- телеком [2].

Основною стратегічною метою розвитку інформаційного суспільства в Україні є прискорення розробки та впровадження новітніх конкурентоспроможних інформаційних технологій в усі сфери суспільного життя, зокрема в економіку України, що дасть змогу підвищити конкурентоспроможність України, продуктивність праці в усіх сферах економіки, ступінь розвитку інформаційної інфраструктури, зокрема, українського сегменту Інтернет, збільшити частку наукомісткої продукції, сприяти якості та доступності послуг освіти, науки, культури, охорони здоров'я за рахунок впровадження інформаційних технологій, розширити можливості людини отримувати доступ до національних та світових інформаційних електронних ресурсів, створити нові робочі місця, покращити умови роботи і життя людини [3].

Для успішного розвитку ІТ-сфери України державі необхідно:

- створити прозорі та стабільні правила ведення бізнесу;
- гарантувати безпеку бізнесу;
- сприяти розвитку внутрішнього ринку, зокрема продуктових компаній;
- забезпечити якісну підготовку професійних кадрів для ІТ-сфери;
- сформувати позитивний ІТ-імідж України;
- створити адекватну та здорову фіскальну систему тощо.

Важливим глобальним чинником, який впливає на розвиток ІТ в Україні, є підписання Угоди про Асоціацію з ЄС. У межах цієї угоди необхідно забезпечити реалізацію низки кроків, які стосуються ІТ-сфери, зокрема:

- імплементація Конвенції про кіберзлочини; визнання європейських цифрових підписів; визначення комп'ютерних послуг на основі Кодексу ООН СРС84;
- розробка законопроекту, спрямованого на адаптацію до норм європейського права у сфері ІР (Internet Protocol);
- покращення трудового законодавства;
- залучення України в програму COSME (Competitiveness of enterprises and SMEs);
- запровадження е-уряду та окремих елементів (е-суд, е-закупівлі тощо) (у 2012 р., для прикладу, Україна займала 122 місце із 138 країн з Е-готовності уряду та 75 місце з використання урядом інформаційних комп'ютерних технологій [5]);
- законодавче стимулювання науково-дослідних центрів та нових підприємств ІТ-сфери;
- скорочення кількості регулювальних та контролювальних органів, усунення дублювання їх функцій;

- розвиток співпраці у сфері інноваційної діяльності між державою, суб'єктами підприємництва, навчальними закладами та науково-дослідними інституціями;
- визначення на законодавчому рівні понять “бізнес-центр”, “бізнес-інкубатор”, “кластеризація”, “субконстракція”;
- заохочення суб'єктів підприємництва до соціальної відповідальності бізнесу;
- реформування податкової політики (першим кроком є прийняті закони “Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції” та внесення змін в Податковий кодекс України, що встановлюють особливий порядок оподаткування для ІТ-сфери [5]) тощо.

Зважаючи на вищеприписане, можна з впевненістю стверджувати, що тільки тісна співпраця та сприяння з боку держави може забезпечити максимальний поступ ІТ-сфери України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, для ефективного розвитку ІТ-ринку в Україні з боку держави необхідно мати цілісне бачення ІТ-індустрії; виділення ІТ-індустрії в пріоритетну галузь; державні стимули та підтримка розвитку галузі. З боку представників ІТ-ринку слід формувати асоціації, кластери та інші об'єднання ІТ-компаній; делегування своїх представників до органів влади; розроблення власних ініціатив та їх просування через профільні спілки.

1. Бабанін О. С. Статистика розвитку ІТ-ринку в США, Україні й світі / О. С. Бабанін // Статистика України. – 2013. – № 1. – С. 22–27. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/su_2013_1_6.pdf. 2. Кулинич О. О. Напрями розвитку ІКТ-сфери у забезпеченні належного рівня конкурентоспроможності на міжнародному ринку ІТ-послуг / О. О. Кулинич, С. В. Войтко. // Економіка. Управління. Інновації. – 2014. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2014_1_60.pdf. 3. Пиріг С. О. Інформаційні технології та їх використання на підприємствах України / С. О. Пиріг, О. А. Нужна // Економічний форум. – 2014. – № 3. – С. 190–195. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecfor_2014_3_30.pdf. 4. Сандугей В. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на розвиток українського ринку праці / В. Сандугей // Україна: аспекти праці. – 2014. – № 1. – С. 29–34. 5. Седікова І. О. Сучасний стан розвитку телекомунікаційного простору України / І. О. Седікова, Д. В. Седіков // Економіка харчової промисловості. – 2014. – № 4. – С. 74–78. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/echp_2014_4_13.pdf. 6. Чайковська М. П. Стратегії розвитку ІТ-ринку України в умовах фінансової кризи / М. П. Чайковська // Вісник соціально-економічних досліджень/ Збірник наук праць. Вип. № 35, 2009. – Одеса: ОДЕУ, 2009. – С. 132–138.